

Trädvårdsplan

Siggebohyttans bergsmansgård

Charlott Torgén
Rapport 2021:08

Engelbrektsgatan 3
702 12 Örebro
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

Texterna samt bilderna i denna rapport har licensierats med Creative Commons licens. www.creativecommons.se

Texterna i denna rapport är skrivna av Charlott Torgén.
Bilderna i denna rapport är tagna av Charlott Torgén, om inget annat anges.

Bild på framsidan: Per Torgén, Örebro läns museum

Innehåll	
Inledning	3
Bakgrund	5
Fastighetsuppgifter	7
Kulturhistoriskt värde	8
Kulturmiljölagen, KML (1988:950)	10
Miljöbalken, MB (1998:808)	11
Florensdeklarationen	11
Tillstånd och dispensansökningar	12
Historisk beskrivning	13
Sammanfattning och kulturhistoriskt värde	22
Nulägesbeskrivning	23
Alléerna (träd nr 3-17 och 44-53)	23
Parlönnarna	24
Lönnarna vid drängstugan (träd nr 41)	24
Frukt- och prydnadsträd i trädgården	24
Träd (träd nr 20-23, 27-35)	25
Vaktmästarbostaden (träd nr 53-54)	27
Långsiktiga trädvårdsåtgärder och förhållningssätt	28
Målbild	28
Alléerna (träd nr 3-17 och 44-53)	29
Parlönnarna	29
Lönnarna vid drängstugan (träd nr 41)	30
Frukt- och prydnadsträd i trädgården	30
Träd (träd nr 20-23, 27-35)	33
Vaktmästarbostaden (träd nr 53-54)	34
Käll-och litteraturförteckning	35
Trädkarta	36
Bilaga 1	37

Inledning

På Siggebohyttans bergsmansgård finns många träd, planterade eller uppsläppta av olika anledningar. De har också varierande ålder och status. Under de senaste åren har det visat sig att vissa av träden är i relativt dåligt skick. Något träd har delvis knäckts genom att stora grenar brustit och fläkt upp trädet. Träd har under åren tagits ner men inte alltid återplanterats.

Träd har många värden som bland annat kulturhistoriska, biologiska, naturmässiga och sociala. De har stor betydelse för både människa och djur samt vår kultur- och naturmiljö. Det är därför viktigt att skapa en långsiktig plan för Siggebohyttans trädbestand för att vi ska kunna planera framtida åtgärder och strukturer, för att kunna vårda träden och anläggningen.

För att hjälpa oss i arbetet har denna trädvårdsplan tagits fram. Vi har haft behov av att veta hur varje träd mår, deras status. Att få veta vilka träd som är i behov av att tas ner, vilka ska eller kan vi spara? Och i de fallen där träd tas ner, ska de ersättas? Var ska vi återplantera? Och med vilken trädsort? I arbetet med att göra trädvårdsplan har en översiktlig arkivundersökning genomförts, för att sätta in träden i sitt historiska sammanhang. Arkivundersökningen har varit en del i att få en framtida plan för hur vi vill att trädbeståndet på Siggebohyttan ska se ut så att de kulturhistoriska värdena inte förvanskas. Anläggningen omfattas av kulturmiljölagen. Träden kan vara skyddade enligt miljöbalken som särskilt skyddsvärda träd.

Trädvårdsplanen utgör ett underlag vid tillstånds- och dispensansökningar. Planen blir ett redskap för att kunna bevara och förstärka både trädens kulturhistoriska, biologiska, sociala och naturmässiga värden. Genom planen kan vi förhindra och minska ev skador och olyckor. Vi kan också få ett livskraftigare trädbestånd genom att få kunskaper om träden och arbeta förebyggande med ev defekter. På sikt kan vi minska antalet nedtagningar.

I arbetet med att upprätta programmet har skriften "Fria eller fälla", framtagen av RAÄ i samarbete med Länsstyrelserna, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation mfl, legat till grund. Trädvårdsplanen innehåller en nuläges- respektive historisk beskrivning, anläggningens kulturhistoriska värden, en beskrivning över anläggningens uppsatta mål och vilka långsiktiga trädvårdsåtgärder det finns behov av. Till hjälp har en trädvårdsplan/inventering upprättats av de sakkunniga arboristerna Edward Cadwallender och Åsa Edvardsson, Avancerad trädfällning i Nora AB. Inventeringen innehåller en bedömning av trädens art, status, skador och eventuella risker samt en karta där träden är utmarkerade. Inventeringen innehåller också en beskrivning av planerade och prioriterade trädvårdsåtgärder angivna för varje enskilt träd.

Bakgrund

Siggebohyttans bergsmansgård började byggas på 1790-talet av Anders Olsson (1756-1818). Det anges att tomten var stenig och full av ormar. Då börjar man bygga loftbod, lada, uthus och ladugård. Det första torvtaket läggs 1802 på mangården, på hösten är mangården klar och Anders Olsson med familj flyttar dit. Det är framförallt hans sons gård vi ser i dag. Hans son hette Anders Andersson (1801-1870) och tog över gården 1821. De var båda rika bergsmän med många andelar i hyttor och gruvor och de hade ett stort inflytande i bygden. Bergsmännen var betydelsefulla och Bergslagens adel. Järnet var det svarta guld.

Gården gick ur familjens ägo 1901 och ägdes en period av Guldsmedshytte Aktiebolag. Sedan 1910 ägs anläggningen av Örebro läns museum. 1929 genomgick mangårdsbyggnaden en omfattande restaurering där den inreddes till ett museum. Det är mycket av det vi ser än i dag. Även trädgården har genomgått stora förändringar. De skedde på 1930-talet och dåtidens ideal var att återställa. I dag återställer vi oftast inte utan tar hänsyn till en byggnads eller miljöns hela historia och de förändringar (årsringar) som en byggnad eller miljö har genomgått.

Bilden är troligtvis tagen sent 1800-tal. OLM- 2016-1-21

1970 blev anläggningen byggnadsminne. Den ståtliga gården med sin anmärkningsvärda och något ovanliga mangårdsbyggnad är en del av Bergslagens historia och visar gården och hemmet till en förmögen bergsman. Den vittnar om bergsmannens liv och visar Anders Andersson och hans hustru Katharina Israelsdotters hem.

Det finns en vårdplan för Siggebohyttans bergsmansgård från 2004. Där tas trädgården upp endast mycket översiktligt. 2010 gjordes en fördjupad undersökning av Maria Flink, trädgårdshistoriker, över trädgården på anläggningen, som ett första led i att göra ett vårdprogram för trädgården.

Med åren har gårdsbilden förändrats, både under den tid som familjen Andersson ägde och brukade gården men också efter att gården gick ur familjens ägor. Förändringar har skett rent strukturellt men också i växtmaterialet. Växtlighet är inte statisk utan levande och förändras konstant. Det är något att förhålla sig till i kommande arbeten i trädgården och för träden.

Till hjälp i detta arbete har Maria Flinks arbete varit, som också får ses som ett komplement till denna plan. Vidare har "Flydda dagar" (den bok Anders Anderssons son Karl August Andersson-Mejierhjelm gav ut), Lantmäteriets historiska kartor, arkivmaterial hos Örebro läns museum och Lindesbergs kulturhistoriska arkiv samt äldre foton också varit till hjälp i arbetet med att ta fram denna trädvårdsplan.

Alléerna upp till gårdstunet.

Fastighetsuppgifter

Siggebohyttans bergsmansgård
Öskevik, Lindesbergs kommun, Örebro län, Västmanland

Fastighetsägare:
Stiftelsen Örebro läns museum
Kaserngården 6, 703 65 Örebro

Fastighetsbeteckning:
Siggebohyttan 2:2

Alléerna från gårdstunet

Kulturhistoriskt värde

Siggebohyttans bergsmansgård är byggnadsminne och utgör också ett riksintresse för kulturmiljövården.

Bergsmansgården förklarades som byggnadsminne 1970. Det är en storslagen bergsmansgård från Bergslagens storhetstid som vittnar om bergsbruket och bergsmännens liv. Den anmärkningsvärda mangården, som är särdeles lång och med en ovanligt lång loftgång, var huvudbyggnad i en omfattande gårdsanläggning med många ekonomibyggnader. I dag finns loftbod, stall, smedja, drängstuga samt en senare uppförd loge kvar. Till byggnadsminnet hör också miljön runt byggnaderna, som trädgården med sina strukturer, stenvägar och träd.

Riksintresset för kulturmiljövård, Siggebohyttans bergsmansgård utgörs av en bergslagsmiljö med välbevarad bergsmansgård. Musealt bevarad bergsmansgård från omkring 1800 med omgivande odlings- och skogslandskap. Till området hör gruvor och hyttruin. (T41)

Gården är som byggnadsminne, skyddad enligt kulturmiljölagen och som kulturmiljö och riksintresse för kulturmiljövården av miljöbalken. Som trädgård finns också Florensdeklarationen att förhålla sig till.

Mangårdsbyggnaden på Siggebohyttans bergsmansgård. Gårdstunet fick en annan gestaltning på 1930 och 40-talen, men en hängask står fortfarande framför mangården.

Trädens värden

Träden på Siggebohyttans bergsmansgård har många värden. Framförallt kulturhistoriska värden men också sociala och naturmässiga.

Träden är en del av det biologiska kulturarvet, dvs de är levande berättelser på gården. De vittnar om människornas tankar och idéer, deras sätt att statuera sin ställning i samhället som välbärgad bergsmansgård. Gårdens behov av foder till djuren och bränsle för att både laga mat och värma husen. Träden ger uttryck för tidens tankar, arkitektoniska/estetiska ideal, natursyn och traditioner. Träden på Siggebohyttans bergsmansgård är också starkt kopplade till en personhistoria, Anders Andersson.

Träd har också ett naturvärde genom att de har en stor betydelse för den biologiska mångfalden, i synnerhet äldre träd. Speciellt äldre träd med grov bark, håligheter och knotigheter kan vara viktiga för många olika typer av djur, insekter, lavar och svampar. I dag finns få äldre träd i våra landskap därför blir parker och anlagda miljöer desto viktigare för den biologiska mångfalden.

Siggebohyttans bergsmansgård är i dag en del av Örebro läns museum och en offentlig miljö. Därigenom får träden sociala värden.

Allmänheten har på platsen en möjlighet till rekreation, återhämtning, motion och estetiska upplevelser. Många av de boende i närområdet har också en nära relation till gården, som på så sätt blir identitetsskapande. Träden ger en behaglig miljö, är rumsskapande och ger också välbehövlig skugga till besökare en varm och solig sommardag.

Kulturmiljölagen, KML (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön.

Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. *Lag (2013:548).*

3 kap. Byggnadsminnen

1 § En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

I fråga om en byggnad av sådant värde som avses i första stycket och som tillhör staten gäller de bestämmelser som regeringen meddelar om statliga byggnadsminnen. Om ett statligt byggnadsminne övergår till en annan ägare än staten, ska det därmed utgöra ett byggnadsminne enligt denna lag.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte en byggnad som är fornlämning eller kyrkobyggnad enligt denna lag.

Lag (2013:548).

Skyddets innebörd och omfattning

2 § När en byggnad förklaras för byggnadsminne, skall länsstyrelsen genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden skall vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Om det behövs får föreskrifterna också innehålla bestämmelser om att ett område kring byggnaden skall hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas. *Lag (2000:265).*

3 § Skyddsbestämmelser skall så långt möjligt utformas i samförstånd med byggnadens ägare och ägare till kringliggande markområde. Ägaren får inte åläggas mera omfattande skyldigheter än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde.

Hänsyn skall tas till byggnadens användning och ägarens skäliga önskemål. *Lag (2000:265).*

Miljöbalken, MB (1998:808)

1 kap. Miljöbalkens mål och tillämpningsområde

1 § Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Miljöbalken skall tillämpas så att

1. människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan,
2. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,
3. den biologiska mångfalden bevaras,
4. mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas, och
5. återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.

Nedan följer ett utdrag ur Riksantikvarieämbetes vägledning med avseende på miljöbalken.

”Alla som avser att på något sätt påverka miljön ska skaffa sig den kunskap som behövs, vidta skyddsåtgärder och välja en plats som är lämplig för att uppnå minsta möjliga intrång och olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Den myndighet som är huvudansvarig för miljöbalken är Naturvårdsverket. Miljöbalken ska enligt kapitel 1 tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas. I kapitel 3 regleras vad som gäller för områden av riksintressen för kulturmiljö och i kapitel 4 för vissa stora områden, som i sin helhet är av riksintresse på grund av de natur- och kulturvärden som finns i området.”

Florensdeklarationen

Florensdeklarationen antogs av ICOMOS 1982. Deklarationen är ett tillägg till Venedigdokumentet och det beskriver principer för underhåll, bevarande, restaurering, rekonstruktion och användning av historiska parker och trädgårdar.

Nedan följer ett utdrag ur Riksantikvarieämbetes vägledning med avseende på Florensdeklarationen.

”Enligt Florensdokumentet är begreppet historisk trädgård och historisk park tillämpligt på såväl små trädgårdar som på stora parker, antingen de är formella i sin utformning eller utgör landskap (artikel 6).

Internationellt anses Florensdokumentet utgöra ett grundläggande dokument för diskussionen om bevarande av historiska trädgårdar. Det har dock en stark betoning på medvetet arkitektoniskt utformade trädgårdar och kan vara svårare att tillämpa på mer ”folkliga” nyttoträdgårdar som utgör en viktig del av svensk och internationell trädgårdshistoria.”

Tillstånd och dispensansökningar

Samtliga träd på Siggebohyttans bergsmansgård är skyddade enligt KML i och med att de är en del av byggnadsminnet Siggebohyttans bergsmansgård. Det kulturhistoriska värdet för de olika träden kan variera beroende på träd, se tidigare i detta kapitel samt s. 19.

Åtgärder och underhåll i förvaltandet ska ske så att det kulturhistoriska värdet inte minskar eller förvanskas. Tillstånd för åtgärder behöver sökas hos länsstyrelsen. En tidig kontakt inför kommande åtgärder är bra för att diskutera lämpligt utförande och/eller tillvägagångssätt.

Träd är ibland skyddade både av KML och MB samtidigt. Därför är en dialog med länsstyrelsen viktig vid en eventuell åtgärd, för att komma fram till lämplig avvägning och åtgärd och så att rätt dispens eller tillstånd erhålls.

Två lönnar och en ask bakom loftboden.

Historisk beskrivning

Gården började anläggas 1790 av Anders Olsson (1759-1818). När han dog övertog hans yngste son Anders Andersson (1801-1870) gården. Han var då gift med Katharina Israelsdotter (1802-1860).

Lantmäteriets historiska kartor. Del av enskifteskarta från 1819/20. Gårdsbilden skiljer sig från dagens.

Till en början bestod gården av en kringbygd gård, vilket syns på enskifteskartan från 1819/20. D – Anders Anderssons ågor

Gården bestod då av mangården, loftboden, en flygel samt en fyrkantsbyggnad, kring tunet. Norr om mangården fanns en ladugårdslänga, loge, smedja och ekonomibyggnader. Gården omgavs av åkrar och lindor.

Enligt enskifteskartan 1819 (röda siffror)

77 – Anders Anderssons hustomt skogsmark

78 – skogsbackar invid landsvägen

79 – två små trädgårdar/åker

76 – Östra Hålldammshagen och Stenbundna backar

74 – all återstående åker ända fram mot gården. Dålig sandjord.

88-96 – Östra Vretten, åker och slättermark (vret = liten åker)

97 – dammen

98 o 104, 105 o 106 – Hemvretten eller Östra wretten, 98 åker, 104 – loglinda, stenbunden, 105 – ladugårds?? och en linda, 106 – backe i sydvästra hörnet, stenbunden.¹

¹ Historiska kartor, Lantmäteriet, Enskifteskarta 1819 Siggebohyttan

Över gårdstunet gick den äldre vägen från Lindesberg, mellan mangården och loftboden vidare ner i (den idag nordligare) allén, och vägen mot Born och Nora. Det fanns också en uppfartsväg, norrifrån, till tunet genom ett portlider. Det sägs att gårdarna i trakten var byggda så att tunet var helt stängt och skyddat. Hur det var inhägnat/tillslutet i väster här på Siggebohyttan, vet vi inte men på kartan finns en markering som skiljer hustomten från trädgården. Kanske fanns det en syrenhäck, det ser ut som det kan ha varit så, eller någon form av häck, på äldre bilder.

Det sägs att Anders Andersson hade ett stort skönhetsinne.
1810-15 Planterades, av Anders Andersson, två lönnar vid infarten till gårdstunet. De blåste ner år 2000 och 2001.
1820-50-tal Anders Andersson lade ner stora summor på att anlägga trädgård, bygga stenmurar, plantera alléer av lönn.

Bild från 1860-talet Anders Andersson med två av sina söner på åkrarna norr om Siggebohyttans bergsmansgård. I mitten av bilden syns den äldre ladugårdslängan samt några andra byggnader som idag inte finns kvar. Parlönnarna sticker upp ovanför mangården och till höger syns en allé. Någon större björk syns också till höger i bild. Bild: OLM-2021-3-84

Bild från 1860-talet Anders Andersson med tre av sina söner på åkrarna söder om Siggebohyttans bergsmansgård. Gårdsbilden påminner om dagens. Parlönnarna står väl uppväxta framför mangården. Bakom drängstugan syns vad som troligtvis är början på allén samt ett större träd. Möjligen en björk. De två lönnarna som tidigare stått framför drängstugan har ännu inte tillkommit. Troligtvis planteras/släpps de upp omkring 1870. Syrenhäcken i söder samt stödmuren syns väl. Ovanför syrenhäcken, i den södra delen av trädgården, syns ett flertal fruktträd. Bild: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

18?? Två byggnader vid gårdsplanen rivs/flyttas. En möjlighet är att den nuvarande drängstugan är den flygel som tidigare stod mitt emot mangården då flyttas till sin nuvarande plats. Med all sannolikhet är det fyrkantsbyggnaden som rivs.

1834 Anges att en ny loge byggs som rymmer fähus, lada och loge i ett och samma hus.

1838 Sattes portlidret igen och den norra uppfarten till gårdstunet, genom de två små trädgårdarna, försvinner.

1852 Är landsvägen till Born klar.

1853 Har Anders Andersson en utgift till trädgårdsmästare Linér för päronträd. Troligtvis är det 4 stycken han köper.

1854 Är landsvägen till Lindesberg klar. Vägen till Lindesberg är ny och påverkar gårdsbilden. En ny vägsträckning har bildats framför ladugårdslängan, norr om mangården, och vidare över en åker för att knyta an till vägen mellan Born och Mårdshyttan. Troligtvis är det strax därefter

som stenvuren mot landsvägen i norr, tillkommer. Det innebär också att den allmänna väg som tidigare gått genom norra allén och över gårdstunet nu "försvinner" och gården blir mer privat.

1850-tal Det anges av PE Bergstrand (lantmätare) att Anders Andersson, som också kallades Siggebyttan, var begåvad med ett skönhetssinne. Att hans trädgård och anläggning var bevis för det, samt att maken till trädgård knappast fanns på de större herrgårdarna.

1860-tal Det skördas äpplen och plockas körsbär.

1860-tal På äldre bilder ser man anläggningen översiktligt. Där syns bland annat stenvurar, parlönnarna vid gårdstunet, stenvurar, allé, syrenhäckar och en fruktträdgård i sydöst.

Bild från 1860-talet Anders Andersson med två av sina söner väster om tunet, troligtvis står de i den trekant som bildas mellan alléerna. På bilden ser det ut att vara en åker där det odlas potatis. På var sida om potatisodlingen syns lönnar, troligtvis början på alléerna. Klippta syrenhäckar omger odlingarna. Parlönnarna finns med även på denna bild. Bild: Lindesbergs kulturhistoriska arkiv.

Bild på gårdstunet från sent 1800-tal. En hängask i rundel som omges av dahlior, mitt på tunet. Framför loftboden växer ett träd och någon buske. Bild: OLM-2016-1-20

Bild på drängstugan från sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal. I bakgrunden syns en trolig potatisodling samt lönnallén mot logen. Bild: OLM-Nr.4520.A1

Sekelskiftet 18/1900 En bild över drängstugan visar allén och potatisodlingen bakom.

Lantmäteriets historiska kartor. Del av ägoskifteskarta från 1909 där den äldre indelningen av trädgård och åkrar syns tydligt.

Enligt ägoskifteskartan utgör nr 47, det grå partiet på kartan samt alléerna och ytan vid logen, gamla tomten med trädgård. Nr 43 en backremsa och 44-45 och 46 åkrar, sandjord.² På kartan syns de två alléerna tydligt. Den norra är tydligare markerad. Kanske är det en klippt syrenhäck som löper längs allén?

Siggebohyttan tidigt 1900-tal. De två alléerna möts vid gårdstunet där parlönnarna står. Någon form av buskar ansluter mellan parlönnarna och mangårdsbyggnaden. Bild: OLM-2021-22-1

² Historiska kartor, Lantmäteriet, Ägostyckning 1910 Siggebohyttan

1910 ca Logen
säljs för att under
1930-40 tal
ersättas med den
loge som finns
idag.
1931-32 Läns-
trädgårdsmästare
Toef. Leonard ger
förslag på träd-
gård
1932-33 Föränd-
ringar av träd-
gården sker där

Södra delen av trädgården, ca 1930, innan förändringar sker. Marken har troligtvis brukats som köksträdgård, vilket även kartan från 1909 indikerar. På bilden syns också ett körsbärsträd? Allén till logen syns tydligt. Dagens syrenhäck ovanför stödmuren finns ännu inte. Bild: OLM-95.400.402-1

bland annat terrasserna norr och väster om mangården anläggs.

Trädgården efter att åtgärder skett under 1930-talet. Bild: OLM-95.400.545-1

1933-1947 Vaktmästare Harald Ahlgren är anställd och bor i nuvarande drängstugan. Han drev även serveringen och tanken var att avkastningen från trädgårdsskötseln och servering ingick som en del av lönen.
1945 Åtgärder sker i alléerna, döda träd tas ner och stubbar sprängs, lönn och lind ersätter askar. (Var har det varit askar?)
1960-tal Träd i alléerna fälls

Trädgården efter att åtgärder skett under 1930-talet. Parlönnarna som Anders Andersson planterade markerar entrén till gårdstunet. Bild: OLM-1954-89

1975 I allén mot logen tas träd ner. Rekommendationer av kompletteringsplantering mellan träden.
1978 Planeras för nyplantering för att ersätta de träd som togs ner på 1960-talet.
1989 Planterar en hängask framför mangården. En lönn planterad av Anders Andersson blåste ner.
2000 En av parlönnarna till gårdstunet föll. Cypresser (tujor?) på gårdsplanen togs bort.
2001 Den andra parlönnen blåste ner.

2004-2006 Två tujor på södra gräsmattan fälldes. Tujorna och de cypresser (eller tujorna) som fälldes 2000, var troligtvis planterade under senare tid och har ingen koppling till bergsmansgården.

2021 En lönn utanför drängstugan invid stödmuren togs ner efter att ett par år tidigare förlorat en stor gren. Bedömdes av arboristen vara ca 150 år gammal. En asp längs vägen mot Lindesberg togs ner. Den bedömdes vara ca 120 år gammal.

En ca 100-120 år gammal asp längs vägen till Lindesbergs togs ner 2021. Den var mycket kraftigt rötskadad.

Sammanfattning och kulturhistoriskt värde

Utifrån de äldre bilder, kartor och arkivhandlingar som finns för Siggebohyttans bergsmansgård så framstår vissa saker tydligt. Sedan finns nedtecknade berättelser eller betraktelser som ger mer liv till hur gården en gång såg ut.

Anläggningen med träd och trädgård har utvecklats i ca 200 år och en del av utvecklingen skedde under Anders Anderssons tid. Mycket hände också på anläggningen under 1900-talets första hälft och det är en kombination av det vi ser i dag.

Träden och deras strukturer har en viktig plats i bergsmansgårdens historia. I dag finns ett eller några få träd kvar från andra hälften av 1800-talet. Det finns kvar tydliga strukturer från bergsmansgårdens och Anders Anderssons anläggande av trädgården i form av de båda alléerna, planterade för att visa på gårdens betydelse. Även om träden i dem under åren ersatts. Viktiga är också strukturen med parlönnarna som var en markering av gårdstunet och gårdens status samt ursprungligen utgjorde entrén till gården. Betydelsefullt är också strukturen med de båda lönnarna utanför drängstugan, som använts för att markera en plats eller vara mer rumsskapande.

För gården har strukturerna med alléer, parlönnar, de båda lönnarna utanför drängstugan och hängasken framför mangården ett högt kulturhistoriskt värde. Hagtornsträdet har ett högt kulturhistoriskt värde.

Alléerna möts vid gårdstunet och drängstugan.

Nulägesbeskrivning

Avancerad trädfällning har för detta arbete tagit fram en trädvårdsplan med en karta där träden markerats och beskrivits, deras status samt angivit vilka åtgärder som är lämpliga framöver. Ett möte på Siggebohyttan genomfördes också där vi gick igenom trädvårdsplanen de tagit fram, diskuterade träden och vissa frågeställningar som uppkommit i samband med arbetet med denna plan. Bakom rubrikerna nedan anges trädens nummer med hänvisning till den karta som Avancerad trädfällning gjort, se trädkarta längst bak i rapporten samt bilaga 2.

Alléerna (träd nr 3-17 och 44-53)

Den ursprungliga strukturen på alléerna finns kvar men troligtvis finns inga träd planterade av Anders Andersson kvar. De har under åren ersatts.

Vissa av de befintliga träden är mycket små. De står troligtvis i för dålig jord och kan ha varit för små då de planterades. De större träden som står invid suger upp näringen och de mindre träden får då svårt att växa. Vissa träd är sk tysklönn som inte är anpassad för vårt klimat.

Storleken på träden varierar. Det saknas också flera träd i alléraderna.

Parlönarna

”Entrén” till gårdstunet markerades ursprungligen med två parlönnar, planterade av Anders Andersson. Idag finns inte parlönarna kvar. Det som syns är en fördjupning i gräsytan där den ena gång stod. Parlönarna var en markering av gårdstunet och den ståtliga mangården. Se bilaga 1.

Lönnarna vid

drängstugan (träd nr 41)

Vid drängstugan och stödmuren ovanför lusthuset stod två lönnar. 2021 togs en av dem ner och den bedömdes vara ca 150 år av arboristen som fällde trädet. Det innebär att den skulle ha planterats eller släppts upp ca 1870, vilket är rimligt. Den andra lönnen togs ner några år innan.

Lönnen som togs ner 2021.

Frukt- och prydnadsträd i trädgården

(träd nr 19, 24-26, 36, 38-40 samt hängask)

En köksträdgård fanns troligtvis på södra ”terrassen” nedanför drängstugan. På en bild från ca 1930, innan förändringar sker, står vad som kan vara ett körsbärsträd här. Kanske är de nuvarande körsbären en rest av detta träd?

En fruktträdgård fanns troligtvis väster om denna, på den sydöstra delen av trädgården, mitt emot mangården och loftboden. På en av bilderna från 1860-talet syns vad som troligtvis är fruktträd sticka upp ovanför syrenhäcken. Idag står två äppelträd och ett päronträd här, de är dock troligtvis en rest från de odlingar som anlades under 1930 och 40-talet.

På norra sidan om mangården fanns vad som troligtvis var en trädgård med ett lite slingrande gångsystem och blomsterplanteringar, vilket syns tydligt

på kartan från 1909. Idag finns en stor och ståtlig vit hagtorn här. Den har en hög ålder och är troligtvis en rest av den tidigare trädgårdsanläggningen från Anders Anderssons dagar. Här finns också några gamla körsbärsträd och en hel del rotskott från dem. Det är svårt att veta när de planterades men de äldre träden har en hög ålder.

Hagtornsträdet står i västra kanten av den mer anlagda trädgård som en gång fanns norr om (bakom) mangårdsbyggnaden.

Framför mangårdsbyggnaden står en hängask. Den planterades 1989 och ersatte då en äldre dito. En hängask på platsen finns med på bilder från sent 1800-tal. Hängasken finns dock inte med på kartan i trädvårdsplanen.

Träd (träd nr 20-23, 27-35)

Det finns en del träd på anläggningen, längs stenvuren invid vägen till Lindesberg, längs övriga stenvurar, bakom loftboden och i de sydöstra delarna av trädgården.

Förutom medvetet planterade träd har det funnits en del träd som släppts upp. Att komma ihåg är att gården brukade marken för odling, för husbehov och eventuellt för avsalu. Att släppa upp/plantera träd för nära åkrar och odlingar var troligtvis inget man gjorde då träden suger både mycket näring och vatten. Att släppa upp träd i närheten av djurhagar och stallar är mer troligt då de gav skugga och lä till djuren, foder och även ved till hushållet på sikt.

Storleken på träden varierar. Det saknas också flera träd i alléraderna.
Träd som växer i och invid stenmuren längs vägen till Lindesberg.

Under 2021 togs en stor asp ner som stod invid muren längs vägen till Lindesberg. Den bedömdes av arboristen som fällde trädet vara ca 100-120 år. Det innebär att den började växa omkring förra sekelskiftet eller strax därefter. Även en mindre rönn som stod längs muren togs ner då den dött.

I och invid stödmuren vid stallet växer flera träd.

Dessa träd på anläggningen, som står som "solitärer" eller invid stenvuren längs landsvägen till Lindesberg har troligtvis släppts upp efter att Anders Anderssons brukade gården. Stenmurarna har med all sannolikhet hållits rena från träd, både för att träden påverkar murverket men också för att träden i så fall skulle ha sugit näring och vatten från de intilliggande åkrarna.

Vaktmästarbostaden (träd nr 53-54)

Vaktmästarbostaden är ett nyare tillskott till anläggningen och utgör i dag en uthyrd privatbostad. Den är en del av byggnadsminnet men är inte en del av den ursprungliga anläggningen.

År 2020 togs några mycket dåliga aspar ned som stod i kanten mellan tomten och vägen, väster om byggnaden.

Några björkar står kvar invid vägkanten vid vaktmästarbostaden, efter att några aspar togs ner 2020.

Långsiktiga trädvårdsåtgärder och förhållningssätt

Målbild

En gård som brukas och används utvecklas och förändras, det ligger i dess natur. Målsättningen för Siggebohyttans bergsmansgård är att visa det hem och den gård som Anders Andersson och hans fru Katarina Israelsdotter brukade under 1800-talets mitt.

Gården ser idag inte likadan ut som för 150 år sedan men att bevara strukturerna med alléer, återplantera parlönnarna vid gårdstunet och parlönnarna utanför drängstugan, bevara hagtornen samt vårda de fruktträd och övriga träd som finns ger karaktär till och bevarar den kulturhistoriskt värdefulla miljön. Det ger en möjlighet att visa och berätta om bergsmansgården och de människor som bott där.

Alléerna till gårdstunet samt en björk som står bakom drängstugan, i utkanten av anläggningen. Det saknas flera träd i alléerna.

Alléerna (träd nr 3-17 och 44-53)

De träd som saknas i alléerna återplanteras med nya lönnar, skogslönn. De nya träden behöver ha en viss storlek för att kunna "hävda" sig mot de andra redan vuxna träden i alléerna, för att klara av att växa. Jorden behöver ses över för att passa de nya träden. För att se om jorden passar de nya träden kan ett sk jordprov tas. Se informationsblad om Acer Platanoides Ultuna E.

Ett av träden är en skogslind. Den bedömdes av arboristen var ca 100 år, men det finns många faktorer som påverkar tillväxten av träd. Vid en ev nedtagning av trädet i framtiden bör dess ålder undersökas närmare för att få mer kunskap om när det planterats och för att kunna sätta det i sitt sammanhang och besluta om lämplig åtgärd därefter.

Norra allén med stor variation i storleken på träden. Det större trädet, i mitten av bilden, är en skogslind.

Parlönarna

Nya parlönnar, skogslönn, planteras där de tidigare stod. Jorden behöver ses över för att passa de nya träden. För att se om jorden passar de nya träden kan ett sk jordprov tas. Se också informationsblad om Acer Platanoides Ultuna E. Hänsyn bör också tas till räddningstjänstens fordon så att de har möjlighet att ta sig upp till gården. Placering, se bilaga 1.

Lönnarna vid drängstugan (träd nr 41)

Två nya lönnar planteras på ytan framför drängstugan som idag används för kaféets gäster. De nya träden planteras så nära de ursprungliga trädens platser som möjligt. De tidigare lönnarna stod mycket nära stödmuren av sten vilket påverkat stenvuren. I arbetet med att projektera stenvurarna och åtgärda desamma så tas hänsyn till en nyplantering av dessa två träd för att gynna lönnarna, men också för att skydda stenvuren och det lilla lusthuset som finns i stödmuren.

De gröna cirklarna markerar var lönnarna tidigare stod framför drängstugan.

Frukt- och prydnadsträd i trädgården

(träd nr 19, 24-26, 36, 38-40 samt hängask)

Det finns både körsbär, päron och äppelträd i trädgården vid Siggebohyttan.

Körsbärsträden finns både som nya rotskott och som några äldre mycket gamla träd. För att se om rotskotten är fruktäkt och ger frukt bör man hålla utkik efter blommor under våren. Vid besök sensommaren 2021 med arborist bedömde hon det som troligt att de nya skotten skulle bära frukt. Ett flertal skott har släppts upp, norr om mangården, under senare år för att få nya körsbärsträd men också för att se vilka skott som tar sig bra. Nu är de så pass stora att de bör gallras igen och kanske två till tre stycken sparas.

Gamla körsbärsträd och rotskott på tillväxt, bakom loftboden.

På terrassen nedanför drängstugan stod tidigare ett hönshus och mycket körsbär växte då upp som var svåra att gallra. Det bör nu ske och bara ett eller två skott/träd bör sparas.

Körsbärssly nedanför drängstugan.

Det vore intressant att se om det gick att få reda på mer om äpple, päron och körsbärssorterna. Det skulle också kunna ge en indikation om ålder på träden. (Genbanken Alntorps ö/SLU Alnarp, Julita/Nordiska museet). Det finns också en möjlighet att ta ympris från träden för att föryngra dem i framtiden.

Päron och äppelträd i den södra delen av trädgården.

Äppelträd i den södra delen av trädgården.

Hagtornen på nordvästra sidan om mangården är ett av få troligtvis ursprungliga träd på gården och bör behandlas varsamt. Det blir extra viktigt vid trimning och gräsklippning så att rötter och bark inte skadas.

Träd (träd nr 20-23, 27-35)

Övriga träd som står invid murar och i syrenhäckar, på bör på sikt tas bort eller om de tas ner, inte återplanteras.

Det finns i dag bakom loftboden, mot stallet, två lönnar och en ask (nr 27-29). Här fanns troligtvis inga träd ursprungligen då ytan utgjorde åker. I dag är de karaktärsskapande för miljön och bidrar till upplevelsen av miljön och bör stå kvar. Den ena lönnen står mycket nära loftboden och bör inte återplanteras om den tas ner. Om och när de andra två träden tas ner bör deras ålder undersökas närmare för att mer kunna sätta dem i sitt sammanhang och bedöma lämplig åtgärd därefter.

Träden bakom loftboden.

Träd har under åren troligtvis släppts upp i utkanten av gården för att ge bland annat foder, skugga och ved. I framtiden kan träd släppas upp i utkanten av anläggningen, så att det blir en naturlig cykel på träd som ger karaktär till miljön och gynnar den biologiska mångfalden. Invid bäcken bakom smedjan växer flera träd som är en del av dessa mer fritt uppsläppta träd. De bör dock hållas efter så de inte gör skada på smedjan.

Vaktmästarbostaden (träd nr 53-54)

Träd som står i anslutning till vaktmästarbostaden bör stå kvar. Tas de ner bör de återplanteras eller på sikt strategiskt släppas upp. I västra kanten av tomten mot vägen, bör rotskott från tidigare aspar släppas upp så att nya träd tillkommer. Söder om vaktmästarbostaden finns en liten skogsdunge vars karaktär av dunge bör bevaras.

Två björkar mellan logen och vaktmästarbostaden.

En liten skogsdunge söder om vaktmästarbostaden.

Käll-och litteraturförteckning

Örebro läns museum

Topografiska arkivet, Linde socken, Siggebohyttan
Maria Flinck, Rapport 2010:34, *Siggebohyttans trädgård*
Bilder över Siggebohyttan

Lindesbergs kulturhistoriska arkiv

LFF samlingen (arkiv nr 7 och 571)

Lantmäteriet

Historiska kartor, enskifte 1819 och 1820 samt ägoskifte/enskifteslott 1910

Litteratur

Andersson-Meijerhelm, Karl August, *Flydda dagar*, 1888, Stockholm.

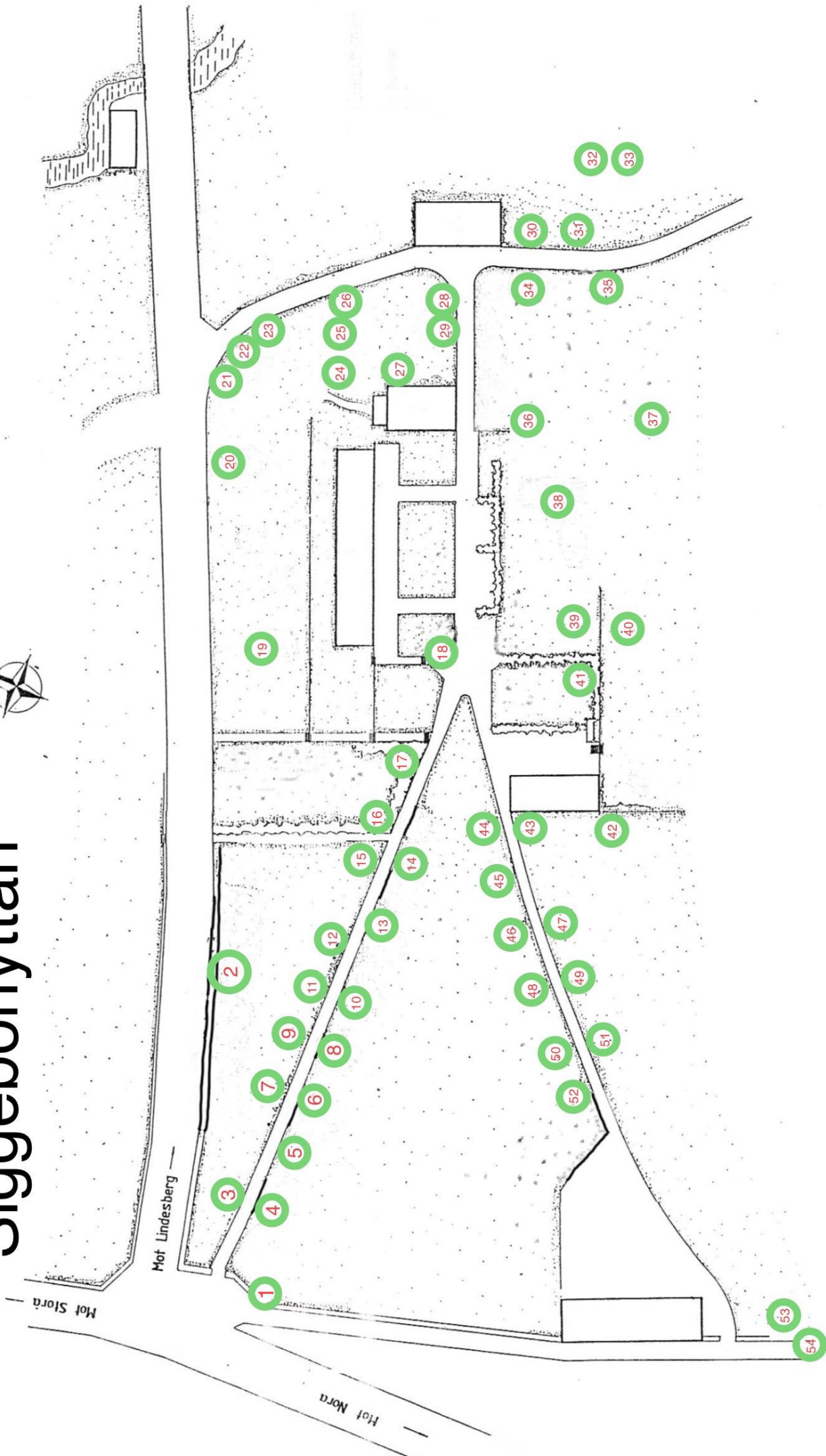
Christiansson Monica, *Trädgårdstradition och herrgårdsträdgårdar i Örebro län*, Bergslag och Bondebygd 1995, Kumla.

Fabian Mebus (red.), *Fria eller fälla*, RAÄ m. fl. 2014, Kalmar.

Träd längs bäcken bakom smedjan.

Siggebohyttan

Numrering av träden

